

Categoriile semantice

(1) Sinonimele

- cuvinte cu formă diferită și sens asemănător sau identic
- aparțin aceleiași categorii gramaticale

Ex. prieten = amic (substantive)

a dărâma = a distruge (verbe)

- se poate stabili o relație de sinonimie între două cuvinte sau între două expresii:

Ex. a certa = a lua la rost

a da cu băta-n baltă = a călca în străchini

- sinonimele se pot înlocui în același context fără a schimba sensul acestuia și denumesc aceeași realitate:

Ex. gras = obez, durduliu, supraponderal etc.

- pentru a fi considerate sinonime, cuvintele trebuie să aparțină aceleiași variante a limbii (ex. Îl doare în coșul pieptului. → torace)
- în cazul cuvintelor polisemantice, sinonimele se stabilesc pentru fiecare sens al acestuia:

Ex. Terenul bunicilor este mare. (= întins, vast)

Simt o mare bucurie. (= imensă, copleșitoare)

Tipuri de sinonime:

- a) parțiale, când se înlocuiesc doar în anumite contexte:

Ex: iute = repede, picant

- b) absolute, când se înlocuiesc în orice context:

Ex: potasiu = caliu

(2) Antonimele

- sunt cuvinte cu formă diferită și sens diametral opus (care poate fi exprimat cu ajutorul prefixului)

Ex. lumină ≠ întuneric

vinovat ≠ nevinovat

- aparțin aceleiași clase gramaticale

Ex. prieten ≠ dușman (substantive)

deasupra ≠ dedesubt (prepoziții)

- se poate stabili o relație de antonimie între două cuvinte sau între un cuvânt și o expresie/două expresii:

Ex. a dezaproba ≠ a cânta în strună

a da cu piciorul ≠ a lua în brațe

- aparțin aceleiași variante a limbii (ex. limba standard)

Ex. veșnic ≠ trecător/pieritor; nu efemer, temporar

- NU sunt antonime cuvintele care prezintă opoziții naturale:

Ex. fată – băiat curcă – curcan

- în cazul unui cuvânt polisemantic, antonimul se stabilește în context

Ex. El este un băiat înalt. (≠ scund, mic, mărunț)

Cântărețul are un ton înalt. (≠ scăzut, jos, grav)

(3) Omonimele

- cuvinte care au aceeași formă și sensuri complet diferite

- între ele există o relație de omonimie

a) **lexicale** - totale (ex. bancă – bănci)

- parțiale (ex. bandă – bande/benzi)

} - > aceeași parte de vorbire

b) **lexico-gramaticale** (ex. dar – subst. / dar – conjuncție) - > părți de vorbire diferite

c) **gramaticale** - > au forme gramaticale identice, dar valori diferite (ex. eu citesc (p. I, sg.) / ei citesc (p. III, pl.)

Obs: Toate omonimele sunt și omofone, deoarece se pronunță la fel.

- **Omofonele** – cuvinte care se pronunță la fel (ex. ea/ia)

- **Omografele** – cuvinte care se scriu la fel și se deosebesc prin accent (ex. haină/haină)

Nu sunt omonime

(4) Cuvintele polisemantice

- au două sau mai multe sensuri, între care se păstrează o anumită legătură semantică:

Ex. Pescuiește în apă dulce. („de râu”)

Limonada este cam dulce. („îndulcită”)

Mama a cumpărat lapte dulce. („proaspăt”, „nefermentat”)

Îmi place brânza dulce. („nesărată”)

Sora mea este dulce. („drăguță”, „gingașă”)

Pe înserat este o lumină dulce. („blândă”)

Obs: un cuvânt polisemantic poate avea și un omonim

ex. casă	- „clădire de locuit”	Omonimul este casă cu sensul de „dulap în care sunt ținuți banii sau alte valori”
	- „spațiu de mișcare a liftului”	
polisemie →	- „gospodărie”	
	- „căsnicie, menaj”	
	Etc.	

Obs: sensurile figurate ale unui cuvânt NU pot fi incluse printre sensurile unui cuvânt polisemantic, fiindcă acestea sunt abateri semantice.

(5) Paronimele

- sunt cuvinte cu forme apropiate și cu sensuri diferite (se deosebesc printr-un sunet sau prin două sunete, dar și prin ordinea sunetelor):

Ex. complement – compliment

a revela – a releva

a corobora – a colabora

- relațiile paronimice favorizează confuzia paronimică, atunci când o formă este folosită incorect în locul celeilalte (atracție paronimică):

Ex. Miruna are un aparat dental. (corect: dentar)

Obs: Nu sunt paronime cuvintele cu două forme considerate corecte de DOOM (ex. filozof – filosof) și nici cuvintele pronunțate greșit (ex. famelie – familie), pentru că nu sunt cuvinte diferite cu sensuri diferite (ex. solidar – solitar → paronime)

(6) Pleonasmul

- este o greșală de exprimare care constă în alăturarea unor cuvinte sau construcții care au un înțeles identic sau asemănător.

Ex: caligrafie frumoasă; a avansa înainte

Tipuri de pleonasme:

- lexicale (cuvinte cu același sens):

Ex: iluzie amăgitoare; a repeta iar, etc.

- gramaticale (dublarea/reluarea aceleiași mărci gramaticale)

Ex: și-a spus opinia sa;

- lexico-gramaticale (alăturarea cuvintelor care sunt instrumente gramaticale)

Ex: dar însă; dar totuși

Situații în care apare:

- a) Alăturarea a doi termeni dintre care unul include sensul celuilalt
Ex: **brusc și deodată; sărbătorirea aniversării**
- b) Asocierea unor grade de comparație cu adjective care nu au grade de comparație
Ex: **mai superior; extrem de sublim**
- c) Asocierea unui verb cu un adverb care îi dublează sensul
Ex: **a prefera mai mult; a urma în continuare**
- d) Asocierea dintre un derivat și un cuvânt care dublează sensul prefixului sau al sufixului
Ex: **a conlucra împreună; contraargument împotriva; ursuleț mic**

Obs: unele pleonasme sunt acceptabile, având rolul de a accentua o idee.

Ex: **cât vezi cu ochii; a îngheța de frig**

(7) Locuțiunile – **grupuri de cuvinte cu sens unitar**, care au valoarea morfologică a cuvintelor cu care sunt sinonime.

Ex:

a pune la cale – a organiza	locuțiuni verbale
a găsi nod în papură – a critica	
punere la punct – admonestare	locuțiune substantivală

(8) Îmbinările libere de cuvinte – au tendința de a se transforma în locuțiuni, având sens unitar.

Obs: sunt grupuri în care fiecare termen își păstrează autonomia sintactică și de sens, îndeplinind funcție sintactică distinctă

Ex. aurul negru (= „petrol”) – îmbinare liberă de cuvinte

(9) Termenii științifici – sunt cuvinte folosite în diferite domenii științifice (arheologie, biologie, lingvistică, matematică).

Ex. substantiv, ecuație, citoplasmă etc.

(10) Limbajul popular – este limbajul vorbit cotidian în zonele rurale.

Ex. coșcogeamite – foarte mare

a umbla lela – a umbla fără rost

Se referă și la limbajul urban nonstandard.

Limbajul popular se realizează prin variante regionale.

Variația regională se realizează prin:

- pronunții regionale (șinși / cinci)
- forme gramaticale (o făcut / a făcut)
- construcții sintactice (ei s-a dus / ei s-au dus)
- cuvinte specifice unei zone (laibăr (vestă) – Ardeal)

Obs: O grupare de cuvinte este locuțiune atunci când:

- a) substantivul din grupare nu poate primi un atribut
- b) substantivul din grupare este nearticulat
- c) componentele din grupare sunt invariabile ca formă.

Ex. a băga de seamă, tobă de carte, aducere aminte, a nu avea habar

(11) Sensul cuvintelor în contexte

I. Sensul propriu – reprezintă sensul comun, obișnuit, cunoscut de toți vorbitorii (din DEX).

1. Sensul propriu de bază – sensul pe care cuvântul și-l păstrează în orice context:

Ex: Era înalt și avea umeri largi.

2. Sensul propriu secundar – sensul pe care un cuvânt îl capătă, într-un anumit context, pe baza unei asemănări cu obiectul denumit de sensul de bază:

Ex: Am un sacou cu umeri prea largi.

II. Sensul figurat – este sensul neobișnuit al unui cuvânt, folosit cu valoare expresivă, pe baza unei asemănări subînțelese:

Ex: A reușit în viață sprijinindu-se pe umerii altora.

Obs: Expresiile nu constituie un sens figurat al unui cuvânt, fiindcă sensul este al expresiei în ansamblu.

Ex: Ana este în floarea vârstei. => „matură”

└─▶ floarea NU are sens figurat

Ex: Ana este o floare. => sens figurat